

CZU: 37.01

PROBLEMATICA FILOSOFIEI EDUCAȚIEI CA ȘTIINȚĂ INTERDISCIPLINARĂ

Aurelia BETIVU, asistent universitar, doctorandă UPSC,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova

Abstract: The systematic study of philosophical thinking was the starting point for shaping the necessity, the need for philosophy in education and the publication of some reference works in the field, simultaneously with the introduction of the respective discipline as an object of study in university

education. Philosophical assumptions are the exigency standards of education, under the cognitive and argumentative relation, which aims at the foundation of information and knowledge in pedagogy. The complex interpretations of the educational phenomenon indicate the multi-purpose nature of education that can not be isolated from the social and historical context of human existence. The need to explain and understand the educational phenomenon, under its various manifestations, appears as a preoccupation of the philosophy of education.

Originea cuvântului „filosofie” o regăsim în limba greacă „filos” – *iubitor de filosofie*, „filia” – *iubire de*, și „sophia” – *înțelepciune*. Astfel filosofia are numele pe care i l-au dat grecii și care înseamnă „iubire de înțelepciune”. Pentru a putea răspunde la întrebarea ce este filosofia trebuie să examinăm condițiile apariției sale în lumea greacă care i-a dat naștere; filosofia apare într-un context de criză a tradiției și valorilor, atunci când în urma călătoriilor și contactului cu atitudini și norme diferite, omul grec a avut ezitări în deciziile asupra propriei existențe și propriului comportament [3].

Filosofia este o manifestare specializată a spiritului uman. Este cunoaștere a temeiului existențelor, a realităților ultime, originare, necondiționate, de ordinul esenței, prin care se legitimează tot ce este sau poate să fie. Este un ansamblu coerent de enunțuri formulate prin categorii, teze și principii despre lume ca totalitate. Este studiul universalului, al primelor principii care stau la baza alcătuirii lumii. Este o reflecție asupra experiențelor reale ale conștiinței umane, căutare a sensului acestor experiențe și a unității spiritului uman. Problematika filosofiei este sugestiv prezentată de Immanuel Kant, în „Logica”, folosind patru întrebări fundamentale care preocupă omul, la nivel filosofic: Ce pot să știu? Ce trebuie să fac? Ce-mi este îngăduit să sper? Ce este omul? [11].

Pe drumul etimologic pe care l-a parcurs termenul de „filosofie”, până ce s-a ajuns la o definiție consacrată, cele mai frecvente semnificații ale acestuia au fost cele de „știință supremă călăuzitoare a celorlalte științe”, „știință care are în vedere adevărul” (Aristotel), „sinteză generală a cunoașterii (Hegel), „ultimile rezultate ale științelor” (Negulescu), „tezaur public al erudiției” (Leibniz), „ontologie fenomenologică universală care pornește de la o hermenautică a ființării umane” (Martin Heidegger), „cunoaștere armonioasă” (Will Durant), “este o reflecție asupra subiectelor, cunoașterea căreia este încă imposibilă” (Bertrand Russell), “... știința legilor universale de dezvoltare a naturii, societății și a gândirii” (Descartes, Hegel), “doctrină despre principiile generale ale ființei și cunoștințele, despre relațiile omului cu lumea” (Dicționar enciclopedic filosofic. M., 1983, p. 726) [16].

„Nu puțini filosofi români considerau filosofia ca activitate intelectuală de tip rațional-argumentativ, activitate unificatoare de cunoștințe în diferite teorii de natură metafizică, epistemologică și axiologică și de analiză a înțelesului conceptelor și relațiilor dintre ele” [1].

Definiția o regăsim și în dicționarul explicativ al limbii române: 1. Știință constituită dintr-un ansamblu încheat de noțiuni și idei, care interpretează și reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepție generală despre lume și viață. 2. Totalitatea concepțiilor și a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei științe. 3. (Rar) Atitudine (înțeleaptă) față de întâmplările vieții; mod specific de a privi problemele vieții. 4. (Fam.) Lucru greu de făcut, problemă greu de rezolvat. [Var.: filozofie s. f.] – Din ngr. philosophia, fr. Philosophie [8]. Chiar dacă nu surprinde toate aspectele specifice domeniului, definiția subliniază câteva dintre problemele ridicate de această știință. Prin urmare definițiile nu limitează domeniile de acoperire a realității, referențialul este vast și demersul filosofic poate fi aplicat oricărui domeniu.

Studierea sistematică a gândirii filosofice a constituit punctul de plecare în conturarea necesității, trebuinței de filosofie în educație și publicarea unor lucrări de referință în domeniu, simultan cu introducerea disciplinei respective ca obiect de studiu în învățământul universitar.

„Filosofia dezvoltă legătura cea mai strânsă cu istoria culturii, cu succesiunea schimbărilor în civilizație. Este alimentată de curentele tradiției, urmărite în momentele critice, până la izvoarele lor,

astfel încât curentul să poată lua o nouă direcție; este fertilizată de fermentul unor noi invenții din industrie, de noile explorări ale Terrei, de noi descoperiri în știință” [2].

Andrei Marga identifică mai multe moduri de a concepe și prezenta filosofia: *filosofia ca dialog, filosofia în sens de eseu, filosofia ca sistem de gândire și idei*. Mai consemnăm în varia surse și *filosofia ca analiză a limbajului, filosofia ca reconstrucție metaforică a lumii*.

Filosofia ca dialog referinduse la Socrate și Platon. La Platon, luăm cunoștință de „reflecția filosofică sistematică asupra naturii omului, asupra procesului de cunoaștere, asupra valorilor și virtuților de comportament și a învățării lor” [1, p. 9].

Filosofia în sens de eseu și filosofare, reprezentând discursuri individuale, oferă dublă interpretare (clasică și modernă). Cea clasică, de proveniență franceză, este reprezentată de către J.J. Rousseau și alți filosofi care au încercat să explice natura omului. Cea modernă este reprezentată de filosofia empirică a secolului al XVII-lea și de filosofările experiențiale ale secolului al XX-lea, consacrate relațiilor dintre oameni, valorilor și devenirii conștiinței umane în societate și istorie.

Filosofia ca sistem de gândire și idei – reprezentată de Im. Kant și G. W. Hegel. Filosofie focusată pe teme tratate sistematic sub forma unor presupuziții despre problematica necesarului și posibilului.

Filosofia ca analiză a limbajului – preocupată de aspectele analitice de natură logică sau semiologică ale limbajului specializat (pozitivismul logic, filosofia analitică, analiza lingvistică și postlingvistică etc.)

Filosofia ca reconstrucție metaforică a lumii – preocupată de realizarea unor interpretări asupra lumii și a omului folosind ca instrument de bază metafora, cu scopul creșterii capacității sugestive de interpretare (Platon, Nietzsche, Ricoeur, Noica, Blaga ș.a).

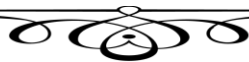
Presupuzițiile filosofice sunt *standarde de exigență* a educației, sub raportul cognitiv și argumentativ, care vizează întemeierea informațiilor și cunoștințelor din domeniul pedagogiei. Întemeierea epistemică este hotărâtoare pentru valoarea enunțurilor pedagogice, care pot fi controlate în baza analizei datelor și a experienței pedagogice; analizei filosofice, analizei lingvistice și analizelor conceptuale ale limbajului pedagogic. Efortul descris de gândire, exprimă tipul de atitudine pedagogică epistemică, ce delimitează opinia de adevărul pedagogic și permite justificarea acestuia.

Fireasca întrebare ce va urma este: *Ce este filosofia educației?*

Interpretarea holistică a semnificației educației ne va permite a determina răspunsul la întrebare.

La întrebarea dacă educația este artă, știință, tehnică, teorie, filosofie etc. răspunsul convenabil rezidă în aceea că educația împrumută trăsături care țin de toate domeniile invocate. Educația este, înainte de toate, o practică socio-culturală ce presupune componente diverse, de la proiecția mentală, creativitate, metodă, până la acțiunea concretă. Cu alte cuvinte, actul paideic presupune și reflecție, proiecție, viziune, adică o filosofie de gândire a importanței acestei practici vizată ca întreg, dar și secvențial, etapă cu etapă, acțiune cu acțiune. Cu cât practica este mai complexă, cu consecințe hotărâtoare la nivel individual sau comunitar, cu atât mai mult se impune antamarea unei perspective filosofice a acțiunii vizate. Gândirea predetermină faptele și „aranjează” secvențele acționale în așa fel încât proiectul să se împlinească. Integralitatea unei acțiuni nu poate fi întreținută decât prin reflecție atotcuprinzătoare. Încât educația are nevoie de premise filosofice pentru a se exercita [5].

În interpretarea lui Ioan Jinga în raport cu natura originară (dependentă de ereditate), educația înseamnă influențare selectivă, care vizează dezvoltarea anumitor caracteristici umane, ce vor permite individului să participe la efortul colectiv de satisfacere a acelor *trebuințe* și realizarea acelor *idealuri*, considerate *dezirabile*. De exemplu, pornirile naturii umane care sunt *în contradicție* cu valorile spre care se orientează la un moment dat umanitatea nu vor fi stimulate prin educație. Posibilitatea unor asemenea porniri negative de a se transforma, din caracteristici potențiale, în însușiri de personalitate sunt astfel diminuate. Teza de largă circulație potrivit căreia educația îndeplinește rolul de *factor conducător* în

dezvoltarea personalității unui om, trebuie să fie interpretată în sensul că, în cazul omului, *această dezvoltare este influențată de propriile sale opțiuni valorice*. Ființa umană are capacitatea de a acționa transformator nu numai asupra mediului natural înconjurător, ci-dacă este nevoie– chiar asupra *propriei sale ființe*. Din tot ceea ce îi oferă cultura și civilizația epocii în care trăiește (mediul social), el va selecționa doar ceea ce consideră că este în acord cu trebuințele și idealurile sale. Acestea, la rândul lor, sunt puternic influențate de orientările valorice existente în societatea din care face parte. *Educația constă tocmai în influențarea deliberată a opțiunilor valorice personale* în acord cu ceea ce se consideră, într-o anumită societate, că este de dorit să fie adoptat ca *ideal personal* de atins.. Această îndrumare exprimă rolul esențial al educației : *orientarea valorică* a efortului personal, recomandarea *modalităților de acțiune* cele mai eficiente în raport cu scopurile urmărite și crearea unor *condiții favorabile dezvoltării personalității* [10].

Educația, conform Dicționarului de pedagogie, este „ansamblu de acțiuni desfășurate în mod deliberat într-o societate, în vederea transmiterii și formării la noile generații a experienței de muncă și de viață, a cunoștințelor, deprinderilor, comportamentelor și valorilor acumulate de omenire până în acel moment” precum și „efect al activităților desfășurate în vederea formării oamenilor conform unui model propus de societate” și „proces prin care se formează, se dezvoltă și se maturizează laturile fundamentale ale ființei umane: fizicul, psihicul, moralul, esteticul; cognitivul, afectivul, volitivul; proces de devenire a omului „ființa în sine” în „ființa pentru sine” [7] .

Prin urmare, aceste interpretări a fenomenului educațional indică caracterul plurideterminat al educației care nu poate fi izolat de contextul social și istoric al existenței umane.

Trebuința de explicare și de înțelegere a fenomenului educativ, sub diversele lui manifestări, debutează ca preocupare a filosofării fenomenologice, prin Maurice Merleau-Ponty, Paul Ricoeur, Henry Gadamer ș.a. „Este o preocupare legată de ființă și devenire, de reflecția asupra relației pedagogice de comunicare și influențare a comportamentului uman și de examinarea relației dintre *explicație și înțelegere* în procesul cunoașterii” [1].

O abordare complexă, holistică, sistemică a educației permite stabilirea inter-, pluri- și transdisciplinarității care valorifică rezultatele obținute prin elaborarea unei sinteze calitativ superioare privind educația și a diferitelor dimensiuni concrete ale acesteia și presupune depășirea unor hotare, lichidarea unor cadre rigide ca domenii exclusive ale unei discipline, ceea ce asigură transferul de rezultate de la o disciplină la alta în vederea unei cercetări și explicări mai profunde a fenomenelor educaționale [12, p. 52].

Maurice Merleau-Ponty interpretează fenomenologia ca studiu esențelor în existență, fapt ce l-a determinat pe Bogdan Suchodoki să stabilească o „pedagogie a esenței” – în sensul unui proces educativ ca realizare a ceea ce trebuie să fie omul și o „pedagogie a existenței” – în accepțiunea de educație ca realizare a omului concret. Distincția dată este cu deschidere la filosofările existențiale în legătură cu opțiunea omului în viață și dramatizarea libertății sale, filosofia educației fiind privită ca procesul intelectual al filosofării despre educație, ca mod de a gândi și acționa în contexte educative diverse. O atare viziune este edificatoare pentru explicațiile date filosofiei educației ca „factor coordonator într-o teorie generală a educației”, în sensul de „cunoaștere sintetizatoare” asupra educației [1, p.11]. Explicația invocă pluralismul pedagogic.

O altă abordare recurge la distincția dintre filosofia educației ca *reflecție epistemică* și filosofia educației ca *epistemologia educației*. Reflecția epistemică este o „treaptă a cunoașterii” și vizează capacitatea celui ce profesează educația de a determina scopurile acțiunilor sale. Astfel că contradicțiile din educație sunt o dovadă a reflecției filosofice.

În cadrul epistemologiei educației facem distincție între *epistemologia generală* a științelor educației (care se ocupă de condițiile și caracteristicile ce le conferă statutul de știință), *epistemologia activității de cercetare* a educației, *epistemologia critică* a practicilor de cercetare existente și

epistemologia auto-reflexivă a cercetătorului asupra ipotezelor urmărite în cercetare, asupra modelelor cognitive la care apelează, asupra prestațiilor metodologiei utilizate [1, p. 12].

Rezumând, putem constata că de la reflectarea educației în conștiința comună s-a trecut la reflectarea ei pe plan teoretic, filosofic.

Filosofia educației este o disciplină în plină constituire, ca urmare a implicațiilor tot mai profunde pe care educația le are asupra statutului existențial al omului în lumea complexă contemporană. În cercetarea filosofică există numeroase puncte de vedere asupra definirii filosofiei educației: J. Dewey: „Filosofia educației nu este ruda săracă a filosofiei generale, deși adeseori este tratată ca atare chiar de către filosofi” (Dewey, 1972); R.S. Peters: „a fost o vreme când se considera de la sine înțeles faptul că filosofia educației consta în formulări de directive la nivel înalt care ar conduce practica educativă și ar modela organizarea școlilor și a universităților. Aceste așteptări de la filosofia educației mai persistă în limbajul comun” (Călin, 2001); Maurice Merleau-Ponty, Paul Ricoeur, Henri Gadamer: Filosofia educației este „reflecție asupra relației pedagogice de comunicare și influențare a comportamentului uman și de examinare a relației dintre explicație și înțelegere în procesul cunoașterii” (Călin, 2001); Robin Barow, Ronald Woods: „văd în filosofia educației un ansamblu de presupuneri rezonabile și un set coerent de valori care alcătuiesc baza orientării și evaluării practicii educative” (Călin, 2001); Marin C. Călin: Filosofia educației este o disciplină „de graniță” sau „vecinătate” în cercetarea complexității naturii umane și a prezenței acesteia în educație, a valorii de adevăr a informațiilor și cunoștințelor pedagogice, a orientării spre valoarea proceselor pedagogice, a analizei construcțiilor teoretice pedagogice pentru eliminarea ambiguităților lingvistice și logice ale terminologiei acestora [11]. Constantin Cucuș afirmă : „Filosofia educației reprezintă o disciplină integrativă, cu caracter metateoretic, ce pune sub semnul interogației și reflecției mai multe orizonturi legate de educație: esența și sensul educației, fundamentele acțiunii educative, legătura dintre educație și celelalte practici umane, finalitățile educației, valorile transmise prin practicile paideice, valoarea cunoașterii de ordin pedagogic etc.” [5].

Filosofia educației are un caracter:

- integrativ, întrucât adună, valorizează și integrează mai multe traiecte explicative;
- holistic, pentru că are în vedere întregul, toate componentele și dezvoltările aplicativ-teoretice;
- metateoretic, deoarece se situează la un nivel de analiză superior poziționărilor concrete, factuale, contextualizate, personalizate, de prim nivel etc. [Ibidem].

1. *Filosofia educației în aria științelor pedagogice*

Elementul de diferențiere între multiplele doctrine și practici pedagogice stă, mai mult, în filosofia adiacentă sistemului de practici desfășurate, decât în strategiile tehnice de insinuare a actului în sine. Cumulul justificativ, aflat în presupuzițiile metafizice și prescripțiile axiologice, constituie un factor relevant pentru lecturarea și acceptarea unui proiect educativ. Pe de altă parte, un proiect educativ viabil, dacă nu este directivat de o viziune de ansamblu, relativ constantă în timp, nu are sorți de izbândă (a se vedea, în acest sens, numeroasele încercări de reformare a sistemului românesc de învățământ din cauza lipsei unei viziuni integrale, coerente, constante).

Pedagogia nu se va limita la o simplă tehnică a educației, ci va propensa o anumită concepție despre ființă și despre raportul acesteia cu existența. Ea înseamnă *angajament, poziționare, viziune, discurs valorizator* al omului față de sine, față de alții și față de lume. Fără o reflecție atotcuprinzătoare, știința educației (ca și practica adiacentă) rămâne un instrument sterp, lipsit de substanță, greu de adecvat la educabil - o ființă spirituală particulară. Afinitatea dintre tehnica educativă și ființa vizată poate fi stipulată prin fundamentul reflexiv, filosofic, care dă sens și densitate umană unui instrument care altfel rămâne rece, inoperant, chiar opriment [ibidem].

Statutul filosofiei educației în universul științelor se poate determina pe două direcții:

- Filosofia educației este o specie a filosofiei, în genere, alături de alte specii cum sunt filosofia politică, filosofia dreptului, filosofia religiei etc. În acest cadru de determinare, filosofia educației

poate fi definită ca filosofie practică (Kant, Dewey), însărcinată să răspundă la întrebarea kantiană: „Ce trebuie să fac?”; ea trebuie să formuleze principiile, legile și normele generale ale educației, ca act de formare a omului în spiritul datoriei.

- Filosofia educației este o disciplină *științifică componentă a sistemului științelor educației*, împreună cu istoria educației, pedagogia etc. În această ipostază, filosofia educației se ocupă cu determinările cele mai generale ale actului educațional, scopurile și esența educației (ontologia educației), natura cunoașterii în educație (gnosologia educației), rolul valorilor în educație (axiologia educației), componentele educației (culturală, morală, religioasă, estetică, profesională etc.), condițiile de eficiență a educației (praxiologia educației).

Ca specie a filosofiei, în genere, filosofia educației poartă cu sine dimensiunea epistemologică a acesteia, regăsindu-și ființa în toate modurile istorice sau analitice de a face filosofie. Filosofia educației se regăsește, sub diferite aspecte, în toate modelele de filosofare prezentate mai sus. Oricare ar fi modul ei de prezentare, dintre cele cinci variante, filosofia educației se distinge prin obiectul luat în seamă de filosof sau de curentul filosofic pe care-l avem în vedere: educația, sub multiplele ei aspecte generale, esențiale, de interes pentru filosofare [11]:

- ca fapt uman universal;
- ca explicație generică asupra lumii și a omului;
- ca act de transmitere intergenerațională a experienței umane, a valorilor, normelor, modelelor, practicilor, sensurilor și simbolurilor care fac posibilă existența și perpetuarea speciei umane. Din toate aspectele enunțate mai sus, decurge o modalitate unitară de a determina rosturile filosofiei educației: ea este știința fundamentelor culturale ale educației, sub presupuziția că nimic din ceea ce reprezintă speciile existenței omului ca ființă generică nu poate fi scos din genul proximal al culturii.

Filosofia educației poate fi decelată pe linie [5]:

- evolutiv-istorică;
 - tematic-sistematică.
1. Perspectiva filosofică a educației constituie cea mai veche reflecție asupra educației (vezi antichitatea greacă). De fapt, primul corpus pedagogic s-a născut în sânul filosofiei după care a urmat procesul autonomizării pedagogiei ca știință. Marii creatori de sisteme pedagogice din perioada modernă (Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Herbart) au contribuit la autonomizarea și desprinderea pedagogiei de filosofie, prin tratarea expresă a fenomenelor educative, relevând importanța, scopul, formele de realizare și perfectare ale acestora, în consens cu exigențele determinate. O astfel de filosofie a educației este una speculativă, plurivalentă tematic, „amestecată” cu metafizica, logica, retorica, politica etc.
 2. Analiza tematic-sistematică se ridică la un nivel meta-teoretic și este identificabilă la nivelul reflecțiilor dezvoltate în ultimul secol și este sincronă cu unele direcții noi din epistemologie, teoria sistemelor, filosofia analitică; o astfel de analiză devine oarecum de sine stătătoare prin tematizări specializate realizate de către pedagogi care, dincolo de prescrieri strict tehnice, au făcut loc și reflecției asupra propriilor lor teorii sau ale altora. „De-dublarea” lăuntrică a pedagogiei reflectă gradul ei de maturitate epistemologică, deontică, deontologică.

Unul dintre modurile de concepere și prezentare a filosofiei este filosofia ca eseu și filosofare. Filosofarea este cea de-a doua variantă a modului dat, modernă, de proveniență engleză, germană, americană. Această variantă este reprezentată de filosofia empirică a secolului XVII și de către filosofările existențiale a secolului XX, consacrate unor subiecte de importanță majoră precum relațiile dintre oameni, valorile și devenirea conștiinței umane în societate și istorie. Din această perspectivă Karl Jaspers propune un nou umanism în educație, în accepțiunea grijei de sine a omului și de solidaritate istorică care ridică demnitatea umană la rangul de valoare definitorie în viață [1].

Această interpretare este produsul de filosofare în care distingem patru aspecte interconexe:

- 1) aspectul analitic (de identificare și examinare);
- 2) aspectul evaluativ (de analiză critică și apreciere);
- 3) aspectul speculativ (de formulare de noi ipoteze);
- 4) aspectul integrativ (întreg ideatic nou și cizelat).

Filosofia educației ar putea avea drept preocupare interogarea procesului educațional din perspective a mai multor repere:

- a. Existență
- b. Acțiune
- c. Cunoaștere
- d. Valori
- e. Normativitate
- f. Temporalitate

Centrarea reflecției spre jaloanele enunțate deschide șase domenii de cercetare în câmpul filosofiei educației:

- a) **ontologia educației**, respectiv orizontul tematic ce vizează datul educativ, trăsăturile „ființiale” ale spațiului paideutic: potențialul fizic și genetic al actorilor implicați, resursele materiale desfășurate, implicațiile onticului social asupra exercițiului educațional etc.; Exemple de topici care au în vedere astfel de topici: *Psihologia copilului, Psihologia educației, Psiho-sociologia grupurilor de învățare, Sociologia educației, Economia educației, Demografia școlară, Ergonomia educației, Mijloace de învățământ* etc.;
- b) **praxiologia educației**, teoria practicii educative eficiente, respectiv orizontul poziționărilor și intervențiilor educative și didactice, de la *Didactica generală* la *Didacticele aplicate și speciale, Tehnologia și metodologia instruirii, Comunicarea pedagogică, IAC, Teoria și metodologia evaluării, Principiile acțiunii didactice* etc.;
- c) **epistemologia educației**, adică domeniul teoretic interesat de posibilitățile și limitele cunoașterii fenomenului educativ, de specificul cercetării pedagogice, de criteriile de întemeiere a explicației pedagogice, de analiza logico-retorică a discursului educativ (dar și al pedagogiei), de exigențele de consistență și congruență a teoriei pedagogice etc.; Exemple de topici: *Metodologia cercetării psihopedagogice, Curente, teorii și modele educative, Logica discursului pedagogic*, etc.;
- d) **axiologia educației**, orientată spre identificarea valorilor vehiculate sau decantate în conținutul educației, discutarea modului de structurare a conținutului, depistarea conflictelor valorice și a unor căi de rezolvare a acestora, relevarea dimensiunilor axiologice ale componentelor proceselor educative: finalități, conținuturi, metodologie didactică, forme de organizare și realizare a educației etc. Exemple de topici: *Pedagogia culturii, Axiologia pedagogică, Conținuturi ale educației (morală, estetică, religioasă* etc.);
- e) **normativitatea educației**, respectiv acel domeniu al pedagogiei ce reclamă instituirea și respectarea unor norme deontice, deontologice sau de jurisprudență ce reglează acțiunea educativă etc. dar și punerea problemei dreptului de a le prescrie sau respecta. Avem în vedere atât problematica principiilor acțiunii didactice (vezi normativitatea aferentă), a eticii practicii didactice (la nivel de activitate formativă, de relație elev-profesor, profesor-părinte etc.), dar și a normelor juridice ce reglează activitatea educativă (un domeniu elastic, întrucât presupune variabile impredictibile legate de politic, ideologic, intruziune sau accident voluntarist etc.). Exemple de topici: *Politica educației, Legislația școlară, Deontologia didactică* etc.;

- f) **dialectica educației**, respectiv orizontul pedagogic interesat de evoluția educației în timp, schimbarea paradigmatelor educaționale, modificabilitatea și circumstanțierea practicilor educative funcție de timp, spațiu, presiuni culturale, sociale, politice etc. Exemple de topici: *Istoria educației*, *Istoria gândirii pedagogice*, *Etnopedagogia*, *Antropologia educației*, *Pedagogia comparată*, *Inovare și reformă în educație*, *Pedagogie interculturală* etc.

Cele șase domenii, explicitate mai sus, pot fi puse în relație cu o serie de întrebări subsecvente ce reliefează specificitatea demersurilor ce se pot realiza în interiorul filosofiei educației, după cum urmează:

- Ontologia educației** vizează elementele „naturale” ale educației și pune întrebarea „cu cine, cu ce mijloace și unde/când facem educația?”;
- Praxiologia educației** se raportează la elementele procedurale și propune tema „cum atingem scopul educației?”, „care e calea?”, „ce e prioritar/eficient să facem?”;
- Epistemologia educației** încearcă să răspundă la întrebarea prin ce căi și cât putem ști despre fenomenul educativ, „ce valoare de adevăr are explicația/teoria pedagogică?”, „cum translăm cunoașterea/experiența dinspre teoretic către practic și/sau invers?”;
- Axiologia educației** se referă la ce valori transmitem prin educație și se întreabă despre „care e scopul educației?”, „ce este mai bun de făcut?”, „ce înseamnă a fi educat?”;
- Normativitatea educației** pune problema posibilităților și a limitelor intervenției educative, „ce îmi este îngăduit să fac prin educație/în numele educației?”, „care este cadrul normativ/legislativ care stimulează/frânează educația?” ;
- Dialectica educației** este atentă la evoluția practicilor educative, „ce trebuie să schimb, să transform, să inoviez?”, „care sunt factorii schimbării?”.

Aceste șase direcții ar trebui să se reflecte și în curriculumul programului de formare a profesorilor. De altfel, în mare măsură aceste demersuri se întrevăd la nivelul disciplinelor din actualele planuri de învățământ care asigură formarea corpului profesoral, unele „pete albe” putând fi abolite printr-o recalibrare curriculară – atât pe linie disciplinară, cât și tematică.

Cele șase profiluri teoretice ce se subscriu filosofiei educației sunt interdependente. O analiză pertinentă de ontologie educațională nu se poate realiza fără respectarea unor minime prescripții epistemologice, fără o poziționare valorică față de existență, fără o respectare a normativității implicite sau explicite etc. O întreprindere de epistemologie educațională presupune un anumit mod de a înțelege ființa educată, o necesară relaționare a cumulului de cunoștințe la un cadru valoric de ierarhizare și validare, o luare în considerare a aspectului ontic în care se desfășoară educație etc. O cercetare de axiologie educațională va ține cont de valențele „ființiale” ale valorilor și va pleda pentru concretizarea lor în act, după cum se va ține cont de un instrumentar epistemic de descriere și prescriere a valorilor în educație etc. etc.

Teoria și practica pedagogică sunt discursuri în care enunțurile de tip descriptiv-constructiv și prescriptiv apar în chip necesar. Discursul descriptiv-constatativ devine predominant în ontologia educației; discursul constructiv-reflexiv se institue în orizontul epistemologiei educației; enunțurile prescriptiv-normative țin mai mult de perimetrul axiologiei educației sau normativității educației etc. Cele trei “specializări” ale discursului pedagogic nu se ipostaziază în mod autarhic, ci se împletesc, se completează, sunt alternante. Complementaritatea celor trei funcțiuni asigură *pertinență teoretică* discursului pedagogic (ca știință, teorie descriptivă), *validitate valorică* (ca perspectivă normativă, incitativă) și *eficiență pragmatică* acestui tip de discurs (ca acțiune, fenomenologie practică) [5].

Referințe bibliografice:

1. Călin M. *Filosofia educației*. București: Aramis, 2001.
2. Călin M. *Filosofia educației*. Antologie. București: Aramis, 2001.

3. Codoban A. Introducere în filosofie. Disponibil: <http://comunicare.codoban.ro/if.pdf> (vizitat 26.11.17)
4. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. București: Litera, 2003.
5. Cucos C. Pedagogie și axiologie. București: Didactică și Pedagogică, 1995.
6. Cuznețov L. Filosofia și axiologia educației. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2017. 121 p.
7. Dicționar de pedagogie. București: Didactică și Pedagogică, 1979.
8. Dicționar explicativ al limbii române. Ediția a II-a. București: Univers enciclopedic, 1996.
9. Gagim I. Studii de filosofia educației. Bălți: USARB, 2017. 160 p.
10. Jinga I., Istrate E. Manual de pedagogie. București: All Educational, 1998.
11. Lazăr C. Filosofia educației. Curs. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/70359146/Filozofia-Educatiei-Note-de-Curs-1> (vizitat 26.11.17).
12. Nicola I. Tratat de pedagogie școlară. București, 1996.
13. Niskier A. Filosofia educației. O viziune critică. București: Economică, 2000. 364 p.
14. Ștefănescu Doina-Olga, Miroiu A., Iliescu Adrian-Paul. Manual de filozofie. București: Humanitas Educational, 2003.
15. Кохановский В. Философия: Учебное пособие для высших учебных заведений (Издание 6-е, переработанное и дополненное). Ростов н/Д: „Феникс”, 2003. 576 с.
16. Попов Б. Лекции для студентов высших учебных заведений. Москва: Академия, 2000.